ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ- БАН
Проект с Договор № BG05SFPR001-3.004-0006-C01 „Обучение на докторанти за изследване и трансформиране на пазара на труда съобразно нуждите на Индустрия 5.0. и двойния преход“,
по процедурата за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05SFPR001-3.004 „Подкрепа за развитие на проектна докторантура“ по Програма „Образование“ 2021 – 2027

ПЪРВИ ОБУЧИТЕЛЕН КУРС НА ТЕМА:

„Базови социологически умения за провеждане на социологически проучвания и усвояване иновативна методика за изследване на пазара на труда в слаборазвити региони и региони в развитие. Изследване на потребности по отрасли, прогностични методи“

Проф. д.с.н Емилия Ченгелова

Проф. д.с.н Валентина Миленкова

Модул III.
Методи за набиране на емпирична информация чрез ЕСИ. Анализ на съвкупната емпирична информация

Лекция: Тема 7.
Организация и провеждане на ЕСИ. Работа с анкетьорските мрежи. Рискове от получаване на недостоверна информация. Контролни действия. Логически оглед и контрол на получената индивидуална емпирична информация.

Организация и провеждане на ЕСИ

Пробното ЕСИ – задължителен етап от реализацията на изследването

Организационно технически план на изследването:

- **Какви дейности ще се извършат и в каква последователност**
- **Какви изследователски инструменти ще се използват**
- **Контролните действия**
- **Работа на терена – в кои населени места ще се работи и какви ще се схемите за подбор на подлежащите за изследване единици (потенциалните респонденти)**
- **Времева схема на изследването – основното изискване е да бъде реалистична и изпълнима!!!**

Анкетьорите – едно от ключовите условия за успеха на изследването

Два типа анкетьори/интервюери:

1) **“Общителен педант”**
2) **Интервюер-изследовател**

Специфики на двата типа анкетьори/интервюери

Тип на анкетьора/интервюера	Общителен педант	Интервюер-изследовател
За кои методи е подходящ???	Стандартизирано интервю	Дълбочинно интервю
	Анкетно допитване със самопопълване	Фокус групови дискусии
	Групови анкетни допитвания	Повествователно (наративно) интервю

Подбор и инструктажи на анкетьорите/интервюерите

Стриктен подбор според типа на изследването и потенциалните респонденти:

- **Пол на анкетьорите/интервюерите**
- **Възраст на анкетьорите**
- **Образователен статус на анкетьорите**
- **Предходен опит като анкетьори/интервюери**
- **Личностни качества**

Специализирани инструктажи

Пробно проиграване на теренните ситуации

Типове респонденти и стилове на отговаряне

Категоричен тип респонденти

Уклончив тип респонденти

Умерен тип респонденти

Свръх чувствителен тип респонденти

Конфликтен тип респонденти

Общи бележки за поведението на респондентите

- **Респондентът** дефинира поведението си под влияние на сложна съвкупност от обективни и социално-психологически фактори: предварителната му представа за социологическите изследвания, темата на предстоящото интервю, личната му съпричастност към изучаваните въпроси, конкретната ситуация, личностните характеристики и конкретното поведение на интервюера, качеството на инструментариума. Към всичко това се добавят и обективните и субектните характеристики на самия респондент.
- **Поведението на респондента следва да се разглежда като съставна част от цялостния интерактивен процес, иницииран и реализиран от интервюера с цел набирането на търсената от изследователя емпирична информация**
- **Ролевото поведение на респондента може да се дефинира като индивидуализираният начин, по който това лице изпълнява дейностите и предписанията, дефиниращи неговото участие в интервюто.** В съответствие с целите и задачите на изследването, от респондентът най-общо се очаква:
  - Да приеме положително молбата за включване в изследването
  - Да отдели от своето време за провеждането на интервюто/анкетата
  - Да възприеме начина, по който ще се провежда интервюто/анкетата
  - Да прояви активно съпреживяване на предмета на интервюто, в резултат на което да подходи сериозно към ролята си на респондент
  - Да предоставя отговор на всеки от зададените му въпроси, като при това посочва адекватни отговори

Рискове за получаване на недостоверна информация

1. Условия на провеждане на интервюто:
   - Къде се провежда
   - По кое време на деня
   - Каква роля играе респондента
2. Въпросникът - работоспособност, релевантност и продължителност
3. Анкетьорът/интервюерът – релевантност, адаптивност, педантичност
4. Присъствие на странични лица
5. Допълнителна помощ от страна на анкетьора/интервюера
6. Времетраене на контакта

Мотиви за бягство от достоверен отговор

- Желание да се говори общоприетото и допустимото
- Необходимост да остане в рамките на възприетата роля (на баща, на съпруг, на началник и т.н.)
- Желание да създаде у интервюера позитивен образ за себе си
- Желание да се хареса на интервюера
- Нежелание да разруши „Аз-образа“ и своята идентичност
- Нежелание да се преживее унижение или срам
- Страх от възможните последствия

Психически процеси, съпровождащи формирането на отговори при ЕСИ

- Общото за тях е, че те представляват верига от психични преживявания, предизвикани от: 1) съдържанието на въпроса; 2) самият факт на задаване на въпроса и 3) стремежа на респондента да защити своята позиция (Lutynski, 1983). В този смисъл последвалият отговор може да бъде реакция на съдържанието на въпроса или на факта на задаване на въпроса
- Задаването на един и същ въпрос предизвиква протичането на идентични психически процеси и явления, в резултат на които се ражда отговорът на респондента:
  - Въпросът може да се обърне към **паметта на респондента** и да изисква от него да си спомни за минали събития, факти, преживявания.
  - Въпросът може да изисква от респондента **да осъзнае, да класифицира, да прецени, да дефинира, да сравни и едва тогава да даде отговор**
  - Отговорът на поставения въпрос може да изисква **извършването на определени пресмятания**
  - Въпросът може да изисква **комбинирано прилагане на процесите припомняне и пресмятане (***колко филма сте гледали през последния месец?)*
  - Въпросът **изисква извършването на количествена оценка на проявлението на даден признак или свойство**

Контролни действия върху получената индивидуална информация

1. **Логически оглед на попълнените въпросници/анкетни карти**
2. **Кодиране на въпроси**
3. **Подготовка на индивидуалните носители на информация за въвеждане в SPSS-макета**

Отказите

- **Лаконични – отказ без каквито и да е пояснения или извинения**
- **Обяснително категорични:посочва се причината за отказа**
- **Уклончиви**

Кои са най-често посочваните *извинения* при отказ?

Класификацията на използваните от самите респонденти извинения (поводи) за отклоняване молбата за участие в изследване изглежда по следния начин:

- Заетост с някаква важна работа, респективно липса на време
- Физическа и психическа умора
- Болест
- Предстоящи важни събития
- Неподходящо време от деня
- Неподходящо място
- Неосведоменост по темата

Мотив	Вербална формулировка на отказа	%
1.Не желая	без деклариран мотив	**27%**
2.Поради заетост или друго обективно обстоятелство	нямам време, зает съм, умора, пътуване, неудобно време, гости и т.н	**15%**
3.Ефект на темата на изследването	не се интересувам от политика, не съм компетентен по тези въпроси, не чета вестници, не гледам телевизия, не желая да отговарям на политически въпроси	**13%**
4.Неадекватно състояние	поради напреднала възраст, болест, силно емоционално преживяване от различен характер за момента, не говори добре български	**10%**
5.Разочарование от политическата действителност	няма да гласувам, разочарован съм, не оправдаха доверието ми и т.н.	**9%**
6.Прикриван страх	няма да отговарям на никакви въпроси, старателно избягване на контакта с интервюиращия, изтъкване на “обективни” причини	**8%**
7.Не вярва на проучвания	това са глупости, няма резултат от тях, не желая, няма да ми помогне	**7%**
8.Негативна нагласа към подобни изследвания	Кой ви праща? Вие сте манипулатори!	**4%**
9.Деклариран страх	страхувам се да отговарям (мотивирано най-често с отчаяние, безпомощност, самотност, продължителна безпътица)	**3%**
10.Наличие на респондентски опит	стига сте питали мен и майка ми, вчера отговарях на същите въпроси, вече идваха и нищо не се промени	**2%**
11.Наличие на външна забрана	поради - професионални особености (военни, полицаи) или от страна на друго лице, напр. съпруг при малцинствата	**2%**
12.Включили се и прекъснали интервюто, желаят заплащане		**1%**

Какво се крие зад извиненията за отказите

Причините за отказ от участие трябва да се търсят на ниво нагласи, ценностни ориентации и актуални потребности. Ето най-общата схема на тези причини:

- Общото отношение и предварителната представа за социологическите изследвания
- Лицето не приема положително научното звено, провеждащо изследването, или поръчителя на изследването
- Темата на изследването не събужда интерес; лицето е безразлично към предлаганите му за дискутиране въпроси
- Лицето има интерес към темата на изследването, но преценява, че не е достатъчно добре осведомено и се притеснява да "не се изложи"
- Целта на изследването не се възприема: лицето или смята,че от него се иска прекалено много, или пък определя изследването като безсмислено или като нелегитимно (защо питате за тези неща?)
- Потенциалният респондент може да бъде притеснен от начина на провеждане на интервюто: може да предпочита анкети със самопопълване или телефонни интервюта, в резултат на което да реши, че активното присъствие на анкетьора ще наруши вътрешното му равновесие
- Лицето не възприема анкетьора: анкетьорът не му вдъхва доверие, антипатичен му е или напротив, смущава се от анкетьора (възприема го предимно от гледна точка на неговия пол или културен статус)
- Ситуационните условия
- Субектните особености на потенциалния респондент: неговия характер, темперамент, тип висша нервна дейност
- Актуалните потребности на лицето

Литература за самостоятелна работа по темата:

Причините за отказ от участие трябва да се търсят на ниво нагласи, ценностни ориентации и актуални потребности. Ето най-общата схема на тези причини:

- Общото отношение и предварителната представа за социологическите изследвания
- Лицето не приема положително научното звено, провеждащо изследването, или поръчителя на изследването
- Темата на изследването не събужда интерес; лицето е безразлично към предлаганите му за дискутиране въпроси
- Лицето има интерес към темата на изследването, но преценява, че не е достатъчно добре осведомено и се притеснява да "не се изложи"
- Целта на изследването не се възприема: лицето или смята,че от него се иска прекалено много, или пък определя изследването като безсмислено или като нелегитимно (защо питате за тези неща?)
- Потенциалният респондент може да бъде притеснен от начина на провеждане на интервюто: може да предпочита анкети със самопопълване или телефонни интервюта, в резултат на което да реши, че активното присъствие на анкетьора ще наруши вътрешното му равновесие
- Лицето не възприема анкетьора: анкетьорът не му вдъхва доверие, антипатичен му е или напротив, смущава се от анкетьора (възприема го предимно от гледна точка на неговия пол или културен статус)
- Ситуационните условия
- Субектните особености на потенциалния респондент: неговия характер, темперамент, тип висша нервна дейност
- Актуалните потребности на лицето